

HLAVNÉ POLITICKO-DIPLOMATICKÉ A VOJENSKÉ DISPOZÍCIE PRI UTVÁRANÍ HRANÍC SLOVENSKA V ROKOCH 1918–1919 (PRVÁ ČASŤ)

MARIÁN HRONSKÝ

HRONSKÝ, M.: Main political, diplomatic and military dispositions prevailing during the process of constitution of the borderlines of Slovakia in 1918–1919 (Part I.)
Vojenská história, 2, 3, 1998, pp 29–46 Bratislava.

In a wider context, the survey deals with the peace period after the end of World War I and as far the highly complex process of constitution of the borderlines of Slovakia in the period between 1918 and 1919 is concerned, it is limited only to a partial treatment of the entire matter. The survey is marked by an analytical character, whereby the conclusions made by the author are based on the evaluation of abundant primary sources of domestic provenience, not forgetting the close correlation between Czechoslovakia in the process of formation and the superpowers of the Alliance, which played a decisive role. The process of constitution of the borderlines of Slovakia is seen to be the key-element, indispensable for determination and the definition of the Slovak territory. The survey provides a global view on how decisions taken on the political and diplomatic level were translated into the actual realization of such decisions on the military level. Therefore the military aspect is in this survey a dominating one, showing the effort to get the territory of Slovakia under military control in order to fit Slovakia definitely as integral part into the framework of a new state.

Political and military history. Slovakia, the short peace period after the end of World War I and the military occupation of the territory of Slovakia by military units of the Czechoslovak army (November 1918 - January 1919).

Military History. Slovakia. Process of constitution of the borderlines of Slovakia in the period between 1918 and 1919.

Na jeseň 1918 sa prvá svetová vojna dostala do konečnej fázy. Dňa 3. novembra 1918 Rakúsko-Uhorsko pri Padove požiadalo Dohodu o mier a 11. novembra 1918 podpísali prímerie aj Nemecko a Dohoda, ktoré znamenalo koniec vojny aj na západnom fronte. Znepríatelený svet vstúpil do zložitého prechodného obdobia prímeria, ktoré mala ukončiť s napätím očakávaná mierová konferencia v Paríži. Až ona mala pomocou mierových zmlúv s konečnou platnosťou rozhodnúť o povojnovom usporiadaní sveta a aj o základných medzinárodnopolitických otázkach nového usporiadania Európy. Všetky kroky uskutočnené v tejto oblasti v čase prímeria nemali prejudikovať rozhodnutie mierovej konferencie – mali iba charakter provizória. Mohli sa uskutočniť iba so súhlasom najvyššieho velenia dohodových armád vo Francúzsku na čele s maršalom Ferdinandom Fochom, ktoré prostredníctvom spojeneckých vojsk a vojenských misií Dohody dohliadalo na územiach porazených štátov na dodržiavanie podmienok prímeria.

Zložitosť tohto prechodného obdobia ešte viac komplikovala neprehľadná medzinárodná situácia na konci prvej svetovej vojny, a to aj napriek presvedčivému víťazstvu Dohody. Hoci bola dominantným politickým zoskupením, bolševická revolúcia v Rusku oslabil jej pozície na východe Európy. Zároveň situácia po porážke ústredných mocností určila aj v strednej Európe novú, výraznú hranicu. Bola to hranica víťazov a porazených, hranica štátov orientovaných na pripravovaný versailleský systém mierových zmlúv a štátov, ktoré boli odporcami tohto nového usporiadania Európy. Pritom najmä v porazených krajinách sa vytvoril dosť široký priestor pre radikálne bolševické prúdy, ktoré čerpali silu a sebavedomie z udalostí v sovietskom Rusku. Práve v strednej Európe sa výrazne pocíťovala strata predchádzajúceho dominantného nemeckého vplyvu. Z ústupu Nemecka z tohto priestoru vyplývala i mocenská dezintegrácia, keďže dočasné mocenské vákuum tu ako garant mali nahradiť víťazné dohodové veľmoci – Západ. Dohoda sa však ešte nestačila presadiť vojensky a hospodársky. Do určitej miery sa presadila iba politicky. V porazenom Nemecku pokračovala mimoriadne krízová situácia a takmer reťazové výbuchy nespokojností. Obavy z výsledkov mierovej konfe-

rencie prispievali k radikalizácii situácie tým viac, ako sa približoval rozhodujúci okamih podpísania versailleskej mierovej zmluvy.¹

Okrem toho priestor stredovýchodnej Európy sa začínal partikularizovať do radu nástupníckych štátov. Prítom v procese ich konkrétneho tvorenia, v procese formovania ich hraníc, dochádzalo aj medzi nimi ku konfliktom nielen v diplomatickej, ale tiež vo vojenskej rovine, pričom rozhodujúcu úlohu arbitra si ponechávali víťazné veľmoci Dohody. Lenže aj medzi nimi dochádzalo k súpereniu a sporom. Začal sa tu postupne prejavovať diferencovaný prístup k povojnovému usporiadaniu sveta, najprv medzi USA a európskymi predstaviteľmi Dohody, neskôr medzi Francúzskom, Anglickom a Talianskom.

Vnútri dohodovej aliancie s väčšou–menšou intenzitou v pozadí, pôsobilo aj isté napätie medzi politickým a vojenským vedením Dohody. Vojaci, ktorí sa po krachu diplomacie na začiatku vojny dostali k slovu, po vojenskom víťazstve veľmi ochotne odovzdávali svoje výnimočné postavenie späť politikom a diplomatom. Tým viac, že i po porážke centrálnych mocností situácia v Európe zostala po vojenskej a bezpečnostnej stránke ešte veľmi komplikovaná a nebezpečná. Ich nevôľu a isté obavy vzbudzovala aj nejednotnosť, ťažkopádnosť a pribúdajúce rozpory medzi vedúcimi politickými predstaviteľmi Dohody, čo našlo svoj odraz v neustálom predlžovaní mierových rokovaní a tým aj obdobia provizória – prímeria. Ved' napríklad len prímerie s Nemeckom, uzavreté pôvodne na 30 dní, muselo byť viackrát predĺžené.

Po otvorení Parížskej mierovej konferencie 18. januára 1919 sa toto naznačené napätie premietalo najmä v istých názorových rozdieloch Fochovho štábu s hlavným politickým vedením konferencie reprezentovaným Najvyššou radou, ktoré sa však začalo už skôr. V podstate tu stále išlo o spor uprednostnenia vojenského alebo politického, resp. diplomatického prístupu k riešeniu niektorých mocenskopolitických a bezpečnostných problémov. Prítom politické vedenie Dohody len s istými ťažkosťami začalo presadzovať diplomatické riešenia pred vojenským riešením, respektíve klásť dôraz na to, aby vojenské kroky nepredchádzali, teda neprejudikovali politické rozhodnutia závislé od zhodnotenia diplomatických krokov. Napokon existencia istého napätia medzi vedúcimi vojenskými a politickými predstaviteľmi Dohody zohrala svoju úlohu aj pri riešení otázky Slovenska na konci prvej svetovej vojny.

Štátoprávnymi aktmi pražského Národného výboru 28. októbra a Martinskou deklaráciou 30. októbra 1918 vznikol de jure samostatný česko–slovenský štát. To však vôbec neznamenalo, že tým sa završil aj cezvojnový zápas slovenského a českého národa za vytvorenie spoločenského štátu, že na konci októbra 1918 už tento štát existoval de facto. Jeho faktické utváranie bolo dlhodobejším a zložitejším procesom, najmä pokiaľ išlo o Slovensko, ktorého sa aj nová maďarská Károlyiho vláda nehodlala dobrovoľne vzdať a trvala na integrite Uhorska. Slovensko síce dobrovoľne opustilo rámec bývalého Uhorska, ale jeho územie sa len postupne začleňovalo do nového štátneho celku cestou vojenského obsadzovania jednotkami domáceho a zahraničného česko–slovenského vojska (ďalej čs. vojsko). Už v tomto prechodnom období sa stalo bojiskom i predmetom diplomatických rokovaní. Prítom otázka hraníc Slovenska a ich vojenského zabezpečenia sa stala jedným z prvoradých problémov tohto zložitého procesu.

Slovensko vo svojej histórii postrádalo jednotnejšie etnické, geografické alebo administratívne vymedzenie v rámci bývalého Uhorska. Jeho severnú hranicu s Poľskom síce stlesňovala v podstate tisícročie stabilná historická uhorsko–haličská hranica s vencom pohorí Tatier a Karpát, lenže najväčším problémom sa stalo vymedzenie južnej hranice s Maďarskom, pričom aj nad otázkou Podkarpatskej Rusi visel na konci vojny otáznik. Južná a východná hranica Slovenska existovala dovtedy iba v predstavách, respektíve prácach vzdelancov, v kto-

¹ Podrobnejšie pozri KOVÁČ, D.: Medzinárodné súvislosti boľševického vpádu na Slovensko. In: Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920. Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. Martin 1996, s. 56–57.

ých sa uvažovalo o etnicko-demografickom, resp. geografickom ohraničení novej slovenskej provincie, či slovenského Okolia v rámci habsburskej monarchie. Cez prvú svetovú vojnu sa už v zahraničí objavili aj prvé návrhy územia plánovaného česko-slovenského štátu z pera vedúcich predstaviteľov čs. zahraničného odboja, ale v okamihu jeho vzniku neboli v Česku či na Slovensku ešte širšej verejnosti známe. Predstavy a vedomosti českej verejnosti o Slovensku boli veľmi skromné a hmlisté. Národne uvedomelá časť slovenskej spoločnosti ponímala historické teritórium Slovenska v súlade s tradíciou, ktorá žila v národe. V našom prípade to predstavoval určitý geografický a geopolitický celok „od Tatier k Dunaju“ alebo „od Prešporka po Užhorod“ – ako sa adresne hovorilo aj v Ohlase Slovenskej národnej rady z 8. novembra 1918 k bratom Slovákom.²

Nie inak vnímala územie Slovenska aj dočasná slovenská vláda na čele s Vavrom Šrobárom, ktorá 4. novembra 1918 dorazila na moravsko-slovenské hranice a bez vedomia SNR, ale so súhlasom pražského Národného výboru sa rozhodla oficiálne začať obsadzovať Slovensko pod heslom – „Kto naň prvý položí ruku – toho bude“.³ O vojenských prípravách tejto obsadzovacej akcie približne 90 – 120 českých četníkov a vojakov v Prahe ťažko hovoriť. Ako napísal 15. 11. 1918 ministerský predseda dr. Karel Kramář do Paríža dr. Eduardovi Benešovi: „Naši páni se dali trochu unéstí prvním nadšením a když Maďaři utíkali ze Slovenska, obsadili opuštěné kraje hrstkou vojáků a četníků.“⁴ Člen dočasnej slovenskej vlády Ivan Déřer však pri interpelácii slovenských poslancov na prvom zasadnutí Revolučného národného zhromaždenia 14. 11. 1919 podal k politickým okolnostiam tohto kroku podrobnejšie vysvetlenie v Memorande. Vychádzalo z vytvorenia SNR a prijatia Martinskej deklarácie, podľa ktorej „Slovensko cíti sa byť čiastkou nového medzinárodnoprávneho útvaru štátu československého“. Hneď v jeho 1. bode sa zdôrazňovalo, že táto „...Deklarácia slovenských zástupcov mala na Slovensku následky revolučné. Hnev slovenského ľudu elementárnou silou obrátil sa proti doterajším predstaviteľom maď. štátnej myšlienky. V mnohých okresoch boli maďarské úrady od ľudu zosadené a odohnané a ešte i stáletý predstaviteľ maďarskej štátnosti a pánstva nad slovenským ľudom, maďarská žandarmeria všade vyklidnila Slovensko. I mnohí železniční úradníci poutekali a poniektoré stanice ostali bez personálu. Na iných miestach zase bývalé maďarské úrady podvolili sa vôle ľudu a složili sľub vernosti československému štátu. – Vôľa slovenského ľudu shodiť maďarské jarmo a pripojiť sa k bratom Čechom vyjavila sa teda nielen v deklarácii jeho zástupcov, ale aj v elementárnych násilných činoch samého ľudu proti predstaviteľom maďarského štátu.“

2. Následok úteku maďarských úradov bola však aj úplná anarchia. Aby tejto anarchii učinенý bol koniec, utvorila sa 4. novembra z na hranici prítomných členov Slovenskej Národnej Rady... »československá dočasná vláda na Slovensku«. Táto, zo Slovákov pozostávajúca dočasná vláda ihneď podriadila si celú na Slovensku na ten čas náhodne sa nachádzajúcu brannú moc, pomocou ktorej bola anarchia odstránená a verejný poriadok zase uvedený. Na všetkých takýmto spôsobom oslobodených častiach Slovenska panuje už úplný klid a poriadok. Dočasná vláda zariadila sa predbežne so sídlom v Skalici.“⁵

Túto „náhodou“ na Slovensku sa nachádzajúcu brannú moc predstavovala stotina slovenských vojakov lučeneckého 25. pešieho pluku, ktorá sa z talianskeho frontu vracala cez České Budějovice na Slovensko a 5. novembra 1918 sa na slovensko-moravských hraniciach dobrovoľne pripojila k oddielu dočasnej slovenskej vlády. Patrila sem aj stotina českého 25. streleckého pluku pod velením nadporučíka A. Ripku, ktorá na žiadosť miestneho národného výboru v Hodoníne už 1. novembra 1918 obsadila Holíč a potom živelne pokračovala

²Slovenský národný archív, Bratislava (ďalej SNA), fond Matúš Dula, kart. 9, IV b/3, inv. č. 234/9.

³Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, M.: K otázke účasti slovenských dobrovoľníkov na obsadzovaní Slovenska československým vojskom (november 1918 – marec 1919). Historický časopis, XX, 4, 1972, s. 543–544.

⁴BENEŠ, E.: Světová válka a naše revoluce, díl III. – Dokumenty. Praha 1928, s. 502.

⁵SNA, fond Klub slovenských poslancov (KSP), kart. 1, nov. 1918 – neprezent

d'alej. 2. novembra obsadila naftové pramene v Gbeloch, 4. novembra vstúpila do Malaciek a posilnená postupovala k Bratislave, kde obsadila stanicu Zohor a Devínske jazero. Na d'alší postup však už nemala síl a napokon 8. novembra 1918 dohodol nadporučík Ripka s maďarskými vojenskými parlamentármi z Bratislavy provizórnu demarkačnú čiaru, ktorá sa tiahla od Devínskej Novej Vsi cez Malínsky vrch na kótu 524 v Malých Karpatoch. V procese obsadzovania Slovenska a utvárania jeho hraníc išlo vôbec o prvú lokálnu dohodu medzi miestnymi vojenskými autoritami z česko-slovenskej a maďarskej strany, ktorá sa dodržiavala až do konca decembra 1918, keď ju porušil čs. 33. legionársky pluk z Talianska pri svojom postupe na Bratislavu.⁶

Keď sa 31. októbra 1918 v Budapešti chopila moci nová maďarská Károlyiho vláda, jej prvoradým úsilím vo vnútro politickej oblasti bolo zaviesť všade pokoj a poriadok a zamedziť uvoľňovaniu nemaďarských národov a národností z mocenských sfér bývalého Uhorska. V zahraničnopolitickej oblasti sa Károlyi najskôr usiloval zabrániť možnému postupu východnej dohodovej armády do Uhorska a zabezpečiť krajine integritu. Hodlal samostatne, bez ohľadu na spojenecké Rakúsko a Nemecko, uzavrieť v mene Uhorska prímerie, čím chcel zvýrazniť svoj dištanc od hlavných vinníkov vojny a presvedčiť víťaznú Dohodu, že jeho vláda už reprezentuje demokratickú krajinu, ktorá nemôže niesť ťažké dôsledky za horlivú vojnovú politiku predchádzajúcich vlád, ktorých predstavitelia opustili politickú scénu. V Belehrade sa mu podarilo 7. novembra 1918 započat' s veliteľom východnej dohodovej armády francúzskym generálom Franchetom d'Esperey rokovanie o prímerí. Potom v najpálčivejšom 17. bode podmienok prímeria, v ktorom sa konštatovalo, že Dohoda nebude zasahovať do vnútorných záležitostí krajiny, ale v prípade, že dôjde k nepokojom a Maďari budú prenasledovať iné národy, prevezme Dohoda aj administratívu, podarilo sa mu obmäkčiť politicky málo prezieravého generála a zmierniť 17. bod do znenia: „Dohoda nezamieša sa do vnútornej administratívy Uhorska.“⁷ Dokonca generál prisľúbil zaslať do Versailles Károlyiho telegram, v ktorom sa vyhlasovalo, že maďarská vláda podpíše prímerie, ak Dohoda zaručí do mierovej konferencie integritu Uhorska.⁸

Na túto trífalú požiadavku maďarskej vlády dostal generál Franchet d'Esperey a jeho prostredníctvom aj Károlyi z Paríža ráznu odpoveď už 10. novembra 1918 od francúzskeho ministerského predsedu G. Clemenceua: „Prosím Vás, aby ste s gr. Károlyim vyjednávali len o vojenskej otázke, s vylúčením všetkých ostatných otázok. To je konečná smernica. Clemenceau.“⁹ Víťazná Dohoda totiž z princípu, aby mala ľahšiu pozíciu voči porazeným Nemcom i Maďarom na mierovej konferencii, neuznávala ani novú maďarskú vládu. Pokladala ju iba za lokálnu autoritu, ktorá môže rokovať iba s miestnou vojenskou autoritou Dohody (v tomto prípade s velením východnej dohodovej armády) výlučne o vojenských otázkach týkajúcich sa vykonania armistice (prímeria). Preto politické vedenie Dohody kategoricky odmietlo viazať vojenské otázky prímeria s politickou požiadavkou zabezpečenia integrity Uhorska do mierovej konferencie. Prímerie z Belehradu malo pôvodne iba napomôcť uplatniť vojenské atribúty prímeria Dohody s Rakúsko-Uhorskom na balkánskom fronte. Predstavovalo vlastne vojenskú konvenciu uzavretú s Uhorskom¹⁰ a vôbec neprejudikovalo ďalšie rozhodnutia Spojencov na iných frontoch.

Dohoda však takto precizovala oficiálny výklad belehradskej vojenskej konvencie až o pár týždňov neskôr – najskôr v diplomatickej a potom aj vo vojensko-diplomatickej ro-

⁶Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, M.: Priebeh vojenského obsadzovania Slovenska československým vojskom od novembra 1918 do januára 1919. *Historický časopis*, 32, 5, 1984, s. 735, 754–755.

⁷HOUDEK, F.: Kapitúlia Maďarov v roku 1918. Bratislava 1928, s. 42.

⁸Tamže, s. 33.

⁹Világ, 12. 11. 1918.

¹⁰Takto je belehradské prímerie kvalifikované aj v Trianonskej mierovej zmluve.

vine.¹¹ No v ústupčivosti generála Francheta d'Esperey treba tiež vidieť, že prednostne sledoval záujmy Dohody vo vojenskej oblasti. Najmä vzhľadom na pohyb vtedy stále ozbrojenej Mackensenovej armády v Uhorsku, ktorá sa sťahovala z Rumunska a do 11. novembra 1918 ešte nekapitulovala. Podobne i starosť zabezpečiť pomocou maďarskej administratívy nerušené zásobovanie východnej armády Dohody a zachovať komunikácie. To však nič nemení na skutočnosti, že išlo o chybný a politicky neprezieravý krok, lebo citovaný 17. bod prímeria zostal pri podpise dohody o prímerí 13. novembra 1918 v Belehrade nezmenený. V jeho pozadí znovu stálo už naznačené napätie medzi vojenským a politickým vedením víťaznej Dohody. Veľmi výstižne na to poukázal česko-slovenský minister zahraničných vecí Edvard Beneš v dôvernej správe ministerskému predsedovi Karlovi Kramářovi z Paríža 27. 11. 1918: „Nastal zde rozpor dosti značný mezi ministerstvem zahraničních věcí a vojenským vedením a ministerstvem války. Ministerstvo války a nejvyšší velení totiž uzavřelo armistice s Károlyim prostřednictvím Franchet d'Esperey, ačkoli k tomu nebylo oprávněno a způsobem, který právě je neudržitelným. Stalo se to proti vůli Pichonově (francúzský minister zahraničních věcí – pozn. M.H.) a druhých... Z toho pošly chyby.“¹² To citeľne poznačilo aj riešenie slovenskej otázky v domácom i medzinárodnom kontexte, lebo 17. bod prímeria z Belehradu, ktorý prekážal národnooslobodzovaciemu pohybu nemaďarských národov a národností bývalého Uhorska, spôsobil mnoho komplikácií vinou jeho rozdielneho výkladu – osobitne zo strany maďarskej vlády.

V prvej línii bol Károlyiho výklad 17. bodu belehradského prímeria zameraný proti uplatneniu suverenity samostatného česko-slovenského štátu na území Slovenska – proti jeho obsadzovaniu jednotkami domáceho čs. vojska. Medzitým totiž tieto jednotky obsadili podstatnú časť západného Slovenska a na Považí obsadili Trenčín, Žilinu, Vrútky i Martin a dostali sa až k Turanom. Ešte 11. novembra 1918 vydal Károlyi proklamáciu proti českej „invázii“ a „okupácii“ a v polovici novembra 1918 zakročil na Slovensku ozbrojenou mocou. Prítom jednotky čs. vojska boli na najdôležitejších miestach prinútené ustúpiť a obsadené územie, ktoré zostalo pod ich kontrolou, pozostávalo v podstate len z úzkeho pásma považského údolia medzi Veľkou Bytčou a Novým Mestom nad Váhom a z juhozápadného výbežku Slovenska bez Trnavy a Bratislavy.¹³

Tento vojenský zákrok maďarskej vlády, ktorá na Slovensku už nebola doma, vyvolal horúčkovitú diplomatickú aktivitu česko-slovenskej strany, pričom hlavným cieľom bolo dosiahnuť urýchlené odvolanie maďarských vojsk zo Slovenska a vymedziť jeho provizórnu južnú hranicu – demarkačnú čiaru s Maďarskom. V nasledujúcich parížskych rokovaniach s predstaviteľmi Dohody E. Beneš ťažil predovšetkým z toho, že dohodové veľmoci uznali česko-slovenskú samostatnosť a čs. dočasnú vládu v Paríži ešte pred prevratom. Najskôr sa mu podarilo získať nesúhlas francúzskej vlády s maďarským výkladom belehradského prímeria a vojenským postupom na Slovensku. Tá (minister zahraničia S. Pichon v dohode s maršalom F. Fochom) na návrh čs. strany potom určila 25. novembra 1918 aj demarkačnú čiaru s Maďarskom.¹⁴ O priaznivých výsledkoch svojho úsilia Beneš s istým zadostučinením dôvernou cestou informoval a inštruoval K. Kramářa v Prahe najmä v listoch z 27. a 28. novembra 1918.

¹¹Tieto kroky víťaznej Dohody sa podrobnejšie analyzujú v nasledujúcich častiach štúdie. Aj v tejto súvislosti však treba povedať, že napríklad veliteľstvo východnej dohodovej armády, ktoré konkrétne uzavrelo belehradskú dohodu o prímerí s Károlyim, oficiálne precizovalo spomínané stanovisko až začiatkom druhej dekády januára 1919, čo Česko-slovenská vojenská komisia v Budapešti oznámila VVVS v Kroměříži 15. 1. 1919. Pozri Vojenský historický archív (ďalej VHA), Trnava, Vrchné veliteľstvo čs. vojsk na Slovensku (ďalej VVVS), 1918–1919, príř. č. neg. 30, spis č. 51/8–1919.

¹²BENEŠ, E.: c. d., s. 517–518.

¹³Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, M.: Priebeh vojenského obsadzovania..., c. d., s. 736–741; HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dejiny Slovenska 1914–1939 IV. zv. Bratislava 1996, s. 96–98.

¹⁴V dobových prameňoch (najmä vojenského charakteru) označuje sa ako demarkačná línia z 25. novembra 1918. V podstate bola totožná s tzv. Pichonovou demarkačnou čiarou, ktorú 21. decembra 1918 oficiálne zverejnila nóta francúzskej vlády a ktorú 24. decembra 1918 tlmočil maďarskej vláde pplk. F. Vix v Budapešti.

Informácie a dispozície obsiahnuté v týchto listoch Beneš rozdelil na verejné a dôverné. Pri verejných dokonca žiadal: „Prosím, verejnosti sdéľte to ve formě následující: Na zakročení dra Beneše bylo dojednáno způsobem všechny pochybnosti vylučujícím:

- a) že Károlyi vykládal příměří způsobem nepřístupným a nesprávným,
- b) že příměřím tím nebyla nijak uznána integrita Uher a s Károlyim nejednalo se vůbec jako uznaným a právně oprávněným representantem Uher,
- c) že platné a závazné je usnesení ve Versailles, ohledně bývalého Rakousko-Uherska,
- d) že spojenci uznali stát československý a tím fakticky i právně neexistuje integrita Uher.

Ostatně Spojenci vůbec nijak dosud neuznali stát a vládu maďarskou.

To prosím sdéľte i veřejně, ale je lépe nedéľat s tím mnoho rámusu a s Károlyim vůbec nejednat. Je třeba uklidnit naše lidi a Slováky, aby viděli, že jsme se zastali hned našich práv a že jsme to vyhráli na celé čáře.“¹⁵

Ešte obsažnejšie boli informácie a dispozície dôverného a prísne dôverného charakteru. Okrem toho, že v nich Beneš opisuje pozadie náročnosti a zložitosti svojho diplomatického úsilia, ozrejmoval Kramářovi, že Francúzsko teraz koná v mene Spojencov a že z Paríža priložená „část dopisu s telegramom generála Franchet d'Esperey týka se věcí následujících, jež vůbec nesmějí do veřejnosti a které sdéľte prosím jen kabinetu:

- 1) Bylo telegrafováno, že příměří nemá právní ceny a že Károlyi není uznán jako representant ani Uher, ani státu maďarského, jenž pro Spojence ještě neexistuje.
- 2) Bylo telegrafováno, aby Maďaři hned vyklidili území následující: Karpaty – řeka Morava – Prešpurk – Dunaj až k Ipole¹⁶ – k Rim. Sobotě, od Rim. Soboty ke vtoku Ungu¹⁷ do Beregu¹⁸ a odtud po Ungu až ke Karpatům. To zatím není prejudic pro jednání mírové, to je jen co Spojenci uznávají za naprosto »incontestable« svým telegramem, odtud Maďaři musí pryč a to my hned musíme obsadit...“¹⁹

Teda prvé provizórne rozhraničenie územia Slovenska s Maďarskom bolo už koncom novembra 1918 na svete, aj keď zatiaľ iba v polohe prísne dôverného preliminára, s ktorým bola maďarská vláda oficiálne oboznámená až o mesiac neskôr vo forme tzv. Pichonovej demarkačnej čiary. Informovaný E. Beneš však mohol už v citovanom liste K. Kramářovi dať čs. vláde nasledujúce politické dispozície: „Prosím Vás, hleďte »via facti«, bez rámusu tyto krajiny obsadit, jakmile přijde první naše vojsko (myslel tým čs. légie z Talianska – pozn. M.H.). Zde rozhoduje fait accompli provedený bez hluku, boje a ovládnutí situace. Právo nám nyní k tomu dali... O tomto tudíž nedávat do veřejnosti nic.“²⁰

Nič o týchto dôverných dispozíciách E. Beneša nevedel ani čs. vyslanec v Budapešti dr. Milan Hodža, ktorý sa na prelome novembra a decembra 1918 tiež usiloval dosiahnuť okamžité odvolanie maďarského vojska z územia Slovenska a k svojim budapeštianskym rokovaniam prizval aj zástupcov martinskej Slovenskej národnej rady. Zároveň urgoval u šéfa vojenskej misie Dohody v Budapešti pplk. F. Vixa a čs. ministra zahraničných vecí E. Beneša, aby toto odvolanie urýchlene presadili v Paríži.²¹ Celkom zákonite tu však ako prvoradý problém znovu vyvstávala otázka rozhraničenia územia Slovenska s Maďarskom. Jej absencia ešte výraznejšie vystúpila do popredia, keď sa 3. decembra 1918 v Budapešti stala známa nóta maršala F. Focha, v ktorej sa jednoznačne hovorilo: „... Československý stát byl od Spojenců uznán, a Spojenci uznali československé vojsko za spojenecké. Československý stát jest oprávně-

¹⁵BENEŠ, E.: c. d., s. 523. Porovnaj Národní listy, 5. 12. 1918, roč. 38, č. 149.

¹⁶Rieka Ipeľ.

¹⁷Rieka Uh.

¹⁸Skomolené „do Bodrogu“, správne má byť „do Laborca“.

¹⁹BENEŠ, E.: c. d., s. 524.

²⁰Tamže.

²¹Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, M.: *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*. Bratislava 1998, s. 113–126.

nĕn obsadiť slovenské území již z toho dôvodu, že československý stát jakož spojenecky bojující strana zúčastňuje se provádĕní přímĕří, jimž bylo stanoveno obsazení někdejší Rakousko-uherské monarchie. V důsledku toho jsem povĕřen vyzvatí uherskou vládou, aby bez odkladu odvolala své vojsko se slovenského území...“²²

Milan Hodža, ktorý svoje budapešťianske rokovania koordinoval aj so šéfom vojenskej misie Dohody, hneď upozornil pplk. F. Vixa, že Fochova nóta neurčuje demarkačnú čiaru a aby si v tomto smere vyžiadal ďalšie inštrukcie z Paríža. Zároveň ihneď telegraficky a potom aj písomne žiadal E. Beneša v Paríži o zákrok,²³ aby Dohoda urýchlene vymedzila túto demarkačnú čiaru takto: „Prešpurk, pak dráha s Galantou a Novými Zámky, Komárno a břeh Dunaje k řece Ipelské Sahy (Ipolyság), Balážovy Ďarmoty (Balásza Gyarmat), Lúčenec, Šalgotarjan, Rimavská Sobota (Rimaszombat), Revúce (Nagyroce), Rožňava, s pruhem k jihu, Košice (Kassa) a jižně Košic přima čára k Čápu a Užhorodu.“²⁴

Vo Fochovej nóte z 3. decembra 1918 sa v podstate zruťil Károlyiho výklad 17. bodu belehradského prímeria, ale maďarská vláda sa nehodlala svojich politických zámerov so Slovenskom jednoducho vzdať. Záchranu začala hľadať v priet’ahoch odvolania maďarského vojska zo Slovenska, pričom využívala práve nedostatok Fochovej nóty v určení demarkačnej čiary. Jej argumentácia bola jednoduchá: Dohoda nám nariaďuje, aby sme vyprázdňili Slovensko. Dobre, ale aké sú jeho hranice, keď ich nik nepozná?

V tejto situácii sa Hodža znovu iniciatívne chopil vyjednávania a nepoverený čs. vládou, podpísal v Budapešti 6. decembra 1918 s maďarským ministrom vojny Albertom Barthom dohodu o dočasnej demarkačnej čiare, ktorá bola pre čs. stranu neporovnateľne nevýhodnejšia, než akú sám navrhoval E. Benešovi presadiť v Paríži. Viedla od Devína na Pezinok, Sereď, Nové Zámky, Vráble, Kozárovce, Lešť, Lúčenec, Smolník, dolinou od Gelnice na Margecany, údolím Hornádu, južnými hranicami Šariša a Zemplína na Trebišov, cez Sobrance k Humennému a dolinou Laborca k poľskej hranici.²⁵

Je fakt, že táto Hodžova dohoda o dočasnej demarkačnej čiare bola podpísaná s výslovnou výhradou, že „je platná jedine do tých čias, kým dôjdu nové inštrukcie týkajúce sa demarkačnej čiary z Paríža“. Ambiciózný M. Hodža však aj tak vysoko prekročil svoje kompetencie, lebo určiť demarkačnú čiaru medzi Slovenskom a Maďarskom nemala oprávnenie ani maďarská, ale ani česko-slovenská vláda – iba víťazná Dohoda v súlade s hlavným veliteľom spojeneckých vojsk maršalom F. Fochom. Okrem toho, čs. vláda budapešťianske rokovania M. Hodžu už 1. decembra 1918 dementovala. Lenže maďarská vláda, ktorá tušila, že rozhodnutie o demarkačnej čiare z Paríža bude pre ňu oveľa nepriaznivejšie, ako sa jej podarilo dohodnúť s Hodžom, začala ďalej vyvíjať úsilie, aby tzv. Hodžova demarkačná čiara nadobudla definitívny charakter. Preto hneď vydala nariadenie, aby maďarské vojsko na území Slovenska ustúpilo až k Hodžovej demarkačnej čiare. Česko-slovenská strana, respektíve čs. vojsko na Slovensku, však túto demarkačnú čiaru nikdy neakceptovalo a nemuselo zohľadňovať.

Koncom novembra a začiatkom decembra 1918 už prebiehala druhá etapa obsadzovania územia Slovenska jednotkami domáceho čs. vojska. Táto etapa bola aj po vojenskej stránke organizovanejšia a úspešnejšia ako predchádzajúca. Vlastne jej prvoradou úlohou bolo odčiniť vojenský neúspech prvej etapy obsadením Považia po Žilinu a potom získať kontrolu nad údolím rieky Nitry. To sa jednotkám čs. vojska pod novým velením plk. Františka Schöbla v podstate podarilo realizovať do 10. decembra 1918.²⁶ Pritom skupinu F. Schöbla tvorilo iba domáce čs. vojsko zložené prevažne z českých a slovenských dobrovoľníkov. V smernici hlav-

²²BENEŠ, E.: c. d., zv. II. Praha 1935, s. 489. pozn.

²³Archív ministerstva zahraničných vecí Českej republiky (ďalej AMZV ČR), Archív E. Beneša, kartón 3, f. 5, b.č. 93/5.

²⁴Slovenský rozchod s Maďarmi roku 1918. Bratislava 1929, s. 65–66.

²⁵Tamže, s. 64–65.

²⁶Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, M.: Priebeh vojenského obsadzovania..., c. d., s. 741–747.

ného veliteľstva čs. brannej moci v Prahe z 9. 12. 1918 sa hovorilo, že skupina plk. F. Schöbla má 8300 mužov a 5000 koní.²⁷ Zároveň treba povedať, že jedinou politickou i vojenskou dispozíciou, ktorú aj tomuto novému Veliteľstvu čs. vojsk na Slovensku dala Praha ešte v poslednej dekáde novembra 1918, bolo: „Obsadiť Slovensko – nic méně a nic více“ – konštatuje náčelník štábu tohto veliteľstva pplk. František Bartoš. A nie iba ako zaujímavosť treba dodať, že operujúcim jednotkám domáceho čs. vojska na Slovensku vtedy chýbala nejaká podrobnejšia mapa územia Slovenska.²⁸ Napokon, vo väčšom počte sa tieto dôležité pomôcky pre plánovanie vojenských operácií dostávali k jednotlivým veliteľstvám čs. jednotiek na Slovensku až v priebehu januára 1919.²⁹

Medzitým, začiatkom decembra 1918, sa na Ministerstve národnej obrany v Prahe zoznámili s potešujúcimi výsledkami už naznačených diplomatických úsilí. Informácie sem prichádzali dvoma cestami. Kuriérnou cestou z Paríža prišli prísne dôverné informácie a dispozície v citovaných listoch E. Beneša K. Kramářovi z 27. – 29. novembra 1918 o diplomatickom anulovaní Károlyiho výkladu belehradského prímeria, o oprávnení čs. vojska obsadiť Slovensko a o určení provizórnej demarkačnej čiary s Maďarskom zo dňa 25. 11. 1918. Druhou cestou cez Budapešť prišla oficiálna správa o Fochovej nóte z 3. 12. 1918, ktorú (na základe oznámu Milana Hodžu 4. 12. 1918 z Budapešti)³⁰ zaslal do Prahy čs. vyslanec Vlastimil Tusar z Viedne a 5. 12. 1918 o 17,30 h ju ako telefonickú správu z Prahy prevzalo aj Veliteľstvo čs. vojsk na Slovensku.³¹ To nepochybne veľmi povzbudzujúco pôsobilo na úspešnú realizáciu zámerov Schöblovej skupiny pri vojenskom osadzovaní Slovenska v prvej dekáde decembra 1918.

Práve preto, že v Prahe už v prvom týždni decembra 1918 poznali Benešovu dôvernú informáciu o provizórnej demarkačnej čiare s Maďarskom, jej absenciu v oficiálnej Fochovej nóte z 3. decembra nepocit'ovali tak akútne ako napríklad M. Hodža v Budapešti, respektíve slovenské obyvateľstvo, ktoré na vlastnej koži znášalo teror a krvavé represálie maďarského vojska na Slovensku. Slovensko malo jednoducho vydržať. Tým viac, že obsadenie naznačenej demarkačnej čiary Benešove dispozície jednoznačne prisudzovali čs. zahraničnému vojsku, ktoré sa ešte len pripravovalo na odchod do vlasti. I keď už 7. decembra 1918 Ústredné železničné veliteľstvo v Prahe oznamovalo Hlavnému vojenskému veliteľstvu v Prahe: „V najbližší době přibude českosloven. vojsko z Italie – jedna pěší divize, celkem asi 60 vlaků (transportů), 5 denně – do českoslov. území a to cestou přes TOBLACH – BĚLAK – LEOBEN – Sv. VALENTIN – GAISBACH – W. – Č. BUDĚJOVICE. Přijíždí v italských soupravách a bude přeloženo v Č. Budějovicích. Další cesta těchto transportů povede z Č. Budějovic přes Veselí Mez. – Jihlavu – Okříško – Brno...“³² Mali teda hneď smerovať na slovensko–moravské pomedzie, ale príchod legionárskeho zboru z Talianska do vlasti sa pretiahol na pár týždňov.

Dňa 7. decembra 1918 sa aj prezídium MNO v Prahe rozhodlo dôvernou cestou oboznámiť Hlavné veliteľstvo čs. brannej moci v Prahe s Benešovými informáciami a dispozíciami, v podstate v tom rozsahu a znení, ako sme to už citovali.³³ Z týchto Benešových informácií vychádzal aj záver ministra národnej obrany Václava Kľofáča vo forme nariadenia:

²⁷Vojenský historický archív (ďalej VHA), Praha, VS Schöbl 1918, kr. 1, prez. č. 3017, I. odb. etap.

²⁸Tamže, Sbíрка historických prací, relace Bartoše, F.: Historie našeho osvobození Slovenska.

²⁹VHA Tmava, VVVS 1918–1919, príř. č. neg. 30 – různé hlášení a o dodání generálních a iných máp Slovenska z januára 1919.

³⁰BENEŠ, E.: c. d., zv. II. Praha 1935, s. 490–491.

³¹VHA Praha, VS – Schöbl, kr. 1, prez. č. 2763/I odb. Fochova nóta z 3. decembra 1918 bola uverejnená aj v budapeštianskej tlači 4. – 5. decembra. Niekde aj s odpoveďou M. Károlyiho – napríklad v Neues Pester Journal, roč. 47, 5. 12. 1918.

³²VHA Tmava, VVVS, 1918–1919, príř. č. neg. 30., spis č.j. 1276/2.

³³Tamže, spis č. j. 2675 N.O. pres.

„Obsazení Slovenska nechť provedou co nejdříve právě z Itálie přijíždějící československé divize společně s československým vojskem dosud na Slovensku se nalézajícím.“³⁴

Na základě uvedených skutečností vydalo 9. decembra 1918 Hlavné veliteľstvo čs. brannej moci v Prahe ako dôverné obsiahle Direktívy pro obsazení Slovenska pod prez. čísлом 2964/I odb. spracované v 12 bodoch a podpísané hlavným veliteľom podmaršalom Jánom Divišom.³⁵ Konkrétne sa v nich prednostne nariaďovalo:

„1/ Obsazení Slovenska bude provedeno pod vel. vrchn. veliteľství v Praze čs. národním sborem z Itálie a skupinou plk. Schöbla na Slovensku – obě skupiny pod vel. gen. Piccione: v následujících hranicích: Karpaty, řeka Morava, Wilsonovo město (Prešpurk), Dunaj až po Ipole, k Rim. Sobotě, od Rim. Soboty ke vtoku Ungu (Uhu) do Seregu³⁶ a odtud po Ungu až ke Karpatům.

2/ Z Itálie přijíždějící oddíly čs. národního sboru buď tež ústř. žel. veliteľství přes Budějovice – Veselí – Jihlava – Ohřisko – Brno přímo do prostoru Napajedly, Uherské Hradiště, Veselí, Skalice, Hodonín, Čajo, Kyjov dopraveny... První skupina čs. národního sboru z Itálie, sestávající se všech druhů zbraní, buď již vyložena v okolí Hodonína – Senice – Kúty.

3/ Touto první skupinou (asi jeden p. pl. s dělostřelctvem a oddíly všech druhů zbraní) buď již obsazeno co nejdříve Wilsonovo město (Prešpurk) s okolím jako důležité středisko železn. trati a průmyslu. Jakmile Wilsonovo město bude obsazeno, jest třeba vystřídati pravé křídlo skupiny plukovníka Schöbla a soustřediti jeho vojska v údolí považském mezi Trenčínem a Žilinou...

4/ Zároveň buď již co možno nejdříve zajištěna dráha Žilina – Poprad – Košice brigádou pluk. Schöbla.

5/ Dalším úmyslem jest obsaditi oddíly čs. národního sboru z Itálie Komárno a Košice s okolím, jakož i ostatní důležité železniční uzly na blízkou jižní hranice a sice: Nové Zámky, Parkány, Ipel, Šiahy, Lučenec, Rim. Sobota, aby byl Maďarům co možno nejdříve zabráněn vývoz vojenských a hospodářských zásob ze slov. území.

6/ Zároveň s tímto postupem má býti obsazeno vnitro Slovenského území brigádou plk. Schöbla a ostatními oddíly čs. národního sboru z Itálie a sice především sídla komitátních úřadů, průmyslu a žel. uzlů.

7/ Konečnou akci bylo by obsazení nejvýchodnější části Slovenska t.j. Užhorod a okolí až k východní hranici (až k Uhu)..."

V dalších bodech Direktívy sa hovorilo, že hlavnou úlohou čs. vojska na Slovensku je: mocensky zabezpečiť správnu moc ČSR na území Slovenska; úplne odzbrojiť obyvateľstvo; odzbrojiť a rozpustiť maďarské vojsko a maďarské národné gardy nachádzajúce sa na Slovensku; zabezpečiť dopravu na železničných a vodných tokoch. Ďalej sa v nej uvádzalo, že pre riadenie štátnej správy na Slovensku sa minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár odoberie do Žiliny a že prvým veliteľským stanoviskom veliteľa čs. armádneho zboru z Talianska bude Kroměříž. „Generál Piccione hlási vrchnímu veliteli čs. branné moci v Praze, kdy veliteľství okupační armády převezme. Od té doby bude brigáda plk. Schöbla v operatívnych záležitostech podřízena gen. Piccione; v osobních a doplňovacích záležitostech podléhá tato brigáda i dále vrchnímu velitelství v Praze.“ V zostávajúcich bodoch direktívy sa hovorilo najmä o otázkach spojenia a zásobovania čs. jednotiek na Slovensku.³⁷

Direktíva jednoznačne určovala výlučné poslanie čs. zahraničného vojska z Talianska pri obsadení provizórnej hranice s Maďarskom – prvej demarkačnej čiary – a tiež najväčších miest na Slovensku – Bratislavy a Košíc. Domácim jednotkám skupiny plk. Schöbla vyme-

³⁴Tamže.

³⁵VHA Praha, VS – Schöbl 1918, kr. 1.

³⁶Má byť do Laborca (Benešova skomolenina pokračovala ďalej – pozn. M. H.)

³⁷VHA Praha, VS – Schöbl 1918, kr. 1. Pozri tiež HRONSKÝ, M.: Priebeh vojenského obsadzovania..., c. d., s. 749.

dzovala v ďalšom priebehu vojenského obsadzovania Slovenska iba doplňujúce, podporné a zabezpečujúce úlohy. Potreba vojenského zabezpečenia severnej hranice Slovenska sa v nej ešte výrazne nepociťovala.

Táto direktíva však do istej miery pôsobila zmrazujúco na ďalšie plány Veliteľstva čs. vojsk na Slovensku, ktoré optimisticky naladili posledné úspechy v procese vojenského obsadzovania na Považí i Ponitří a pripravovalo sa obsadiť Bratislavu. Predovšetkým plánovalo čo najrýchlejšie a v rámci svojich možností čo najoptimálnejšie zabezpečiť svoj južný bok vysunutím predných línií až k Dunaju a k dolnému toku rieky Nitry. Ako spomína vtedajší náčelník štábu Veliteľstva čs. vojsk na Slovensku pplk. F. Bartoš: „posunutí naši bitevní čáry na Dunaj a Nitru, kladouc tyto význačné překážky před frontu, by znamenalo východisko ze všech nesnází. K tomu směřovali též všechny naše úvahy a bylo postupné provedení – vzhledem na skromné síly – již připraveno. Obsazení Bratislavy mělo tvořit úvod.“³⁸

Direktíva z 9. decembra však už zohľadňovala Benešom načrtnutú hraničnú čiaru spolu s príchodom čs. zahraničného vojska z Talianska. To v zásade menilo situáciu, čo znovu potvrdil aj podmaršal J. Diviš, ktorý sa vydal na inšpekčnú cestu po Slovensku a 13. 12. 1918 zavítal na Veliteľstvo čs. vojsk na Slovensku do Uherského Hradišťa. „Osobně k nám právě do Uherského Hradiště zavítavší vrchní velitel podmaršálek Diviš nám naznačil, že obsazení Bratislavy je úkolem vyhrazeným pro armádný sbor z Itálie, již prý na cestě do vlasti se nalézající. Současně nám položil otázku, co bychom za takto změněných poměrů stran využití vojsk nám podřízených dále navrhovali. Odpověď nemohla býti těžká pro toho, koho jako nás zabírali neustále dnem i nocí myšlenky obsazení Slovenska se týkající a kdo duševně pracoval i jiné změny, než toliko jen ten, s kterým se nám právě bylo tak těžce loučiti. Poukázali jsme na údolí horního Váhu a pak na východní Slovensko, čemuž vrchní velitel dal svůj »placet« v podobě rozkazu“ – píše pplk. F. Bartoš.³⁹

Pre východné Slovensko však nehovorili len dôvody vojenského, ale najmä politického charakteru. Predovšetkým Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Vavrom Šrobárom, ktoré sa práve v tom čase usídľovalo v Žiline, potrebovalo, aby domáce jednotky čs. vojska spoľahlivo zabezpečili prístupy do jeho sídla z východu i juhozápadu. Česko-slovenskej strane tiež nemohlo zostať ľahostajné úporné úsilie Károlyiho vlády, ktorá sa všemožne snažila udržať si aspoň východné Slovensko a jej exponenti na čele s Viktorom Dvortsákom proklamovali 11. 12. 1918 v Košiciach samostatnú Slovenskú ľudovú republiku s cieľom dualizovať Slovensko.⁴⁰ Napokon, ale vôbec nie v poslednom rade, ohrozenie prichádzalo aj zo severu. Už dlhší čas totiž prenikali správy o nárokoch Poliakov na Spiš, pričom spravodajská služba čs. vojska na Slovensku v posledných dňoch hlásila, že poľské vojsko (išlo vlastne o prápor strelcov z Podhalia⁴¹) prešlo severnú hranicu bývalého Uhorska a jeho predvoj smeruje k Popradu. To všetko sa odrazilo aj v rozkaze „Další operace na Slovensku“ podmaršala J. Diviša z 13. decembra, ktorý vydal v Uherskom Hradišti pod č. 2/v.v. Okrem iného sa v ňom hovorilo: „Důvody rázu politického vyžadují, aby dráha košicko-bohumínska až k rozvodí popradskému co nejdříve obsazena byla. Velitelství vojsk č. sl. na Slovensku necht' co nejdříve uvolní všechny v dosud obsazeném území přebytečné síly a obsazení svrchu uvedené provede.“⁴²

Urýchlene bola vytvorená skupina pplk. Arnošta Hrbenského (4 pešie prápory, delostrelectvo, jazdeckto a pancierový vlak), ktorá mala predovšetkým zastaviť postup poľského vojska, ktoré prešlo severnú hranicu bývalého Uhorska a postupovalo na Kežmarok

³⁸VHA Praha, Sbirka historických prací, relace Bartoše, F. ... c. d.

³⁹Tamže.

⁴⁰K agitácii V. Dvortsáka pozri aj spravodajské hlásenie Veliteľstva čs. vojsk na Slovensku z 3. 12. 1918, č. 117 a Spravodajskej kancelárie v Žiline z 18. 12. 1918, č. 43 (VHA Praha, VS – Schöbl 1918, kr. 1).

⁴¹Podrobnejšie pozri VALENTA, J.: Poľská politika a Slovensko v roce 1919. Historický časopis, 8 (1965), č. 3, s. 403–422.

⁴²VHA Praha, VS – Schöbl 1918, kr. 1, č. 1214/7.

a 17. decembra vniklo až do Spišskej Belej. Pritom aj poľský generálny štáb žiadal náčelníka vojenskej misie Dohody v Budapešti pplk. F. Vixa, aby intervenoval u čs. vojenských orgánov v zmysle rešpektovania poľských územných nárokov na Spiši a Orave.⁴³ Veliteľstvo čs. vojska na Slovensku vydalo 16. decembra pplk. Hrbenskému rozkaz o. p. č. 1216/10, v ktorom sa konštatovalo, že Poliaci nemajú najmenšie právo obsadiť Slovensko a prikazovalo mu, aby ihneď obsadil Podolínec, vyslal jednotku do Starej Ľubovne a vyzval poľské vojsko, aby okamžite opustilo slovenské územie. Ak by neuposlúchlo a sú vyhliadky, že čs. jednotky neurtia porážku, mal použiť aj zbraň.⁴⁴

Postup skupiny pplk. Hrbenského na Spiši, ktorý začal tretiu etapu obsadzovania Slovenska 15. decembra 1918 obsadením Popradu, bol vcelku úspešný, aj keď v dňoch 17.–24. decembra stále hrozilo, že ústup Poliakov z územia Slovenska si čs. jednotky budú musieť vynútiť zbraňou. Dokonca 21. decembra došlo pri Magurke k menšiemu bojovému stretu.⁴⁵ Napokon, aby sa predišlo ďalším bojovým stretom, dohodol podplukovník Hrbenský s poľskými zástupcami lokálnu dočasnú demarkačnú čiaru. Ako 24. 12. 1918 oznámilo Veliteľstvo čs. vojska na Slovensku Ministerstvu národnej obrany v Prahe: „Aby se zabránilo zbytečnému krveprolití, vyjednali jsme ve Spišské stolici s polskými delegáty demarkační čáru Javořina – Richwald – Andrejovka s 48 hodinovou výpovednou lhůtou.“⁴⁶

Medzitým, od začiatku druhej polovice decembra 1918, začali prichádzať do vlasti transporty čs. zahraničného vojska z Talianska – zbor talianskej légie. Jej veliteľ gen. Luigi Piccione prišiel so svojím štábom 25. decembra do Kroměříža a prevzal velenie nad ďalšími operáciami na Slovensku ako hlavný veliteľ čs. vojska na Slovensku.⁴⁷ Zároveň bola aj oficiálne oznámená už Benešom naznačená demarkačná čiara medzi Slovenskom a Maďarskom, ktorá sa začala označovať ako Pichonova demarkačná čiara. Stalo sa tak v podobe nóty francúzskej vlády z 21. decembra 1918, ktorá odpovedala aj na protesty a požiadavky Nemcov z Česka a Rakúska ohľadom stanovenia provizórnych hraníc Čiech a Moravy. Nakoľko vlády víťazných dohodových veľmocí v čase príméria neudržovali s porazeným Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom diplomatický styk a kontakt sa uskutočňoval iba cez vojenské autority, táto nóta pre viedenskú vládu išla prostredníctvom veľvyslanectva neutrálneho Švajčiarska v Paríži. Tým sa jej dostalo aj oficiálneho diplomatického zverejnenia a okrem iného sa v nej hovorilo: „...Čo sa týka Slovenska, jeho hranica musí byť stanovená takto: Dunaj, od dnešnej hranice Uhorska až k rieke Ipel' odtiaľ tok rieky Ipel' až k mestu Rimavská Sobota, potom priama čiara od západu k východu až k rieke Uh a odtiaľ potom tok rieky Uh až ku hranici Haliča. Generál Franchet d'Esperey vyzval maďarskú vládu, aby stiahla svoje jednotky (troupes) za tieto hranice. Tá uposlúchla túto modifikáciu. Tieto hranice sú totiž v skutočnosti už rešpektované“ – písalo sa v nóte z 21. decembra 1918, ktorú podpísal francúzsky minister zahraničia S. Pichon.⁴⁸ S jej znením oboznámil potom 24. decembra 1918 Károlyiho vládu šéf vojenskej misie Dohody pplk. F. Vix v Budapešti.

Rozhodne to nebol pre maďarskú vládu vítaný darček priamo pod vianočný stromček. Veľmi ju však neprekvapil. Od Fochovej nóty z 3. decembra 1918 totiž tušila, že očakávaná demarkácia z Paríža nebude pre Budapešť priaznivá. Preto i naďalej vyhlasovala za platnú iba demarkačnú čiaru, ktorú 6. 12. 1918 provizórne dohodla s M. Hoďžom a snažila sa spochybniť platnosť Pichonovej demarkačnej čiary. Navyše sa oneskorovala oficiálna výzva Franche-
ta d'Esperey, aby maďarská vláda stiahla svoje jednotky za provizórnu hranicu, o ktorej ho-

⁴³Pozri VALENTA, J.: c. d.

⁴⁴VHA Praha, VS – Schöbl 1918, kr. 1, S–353–21/a. i.

⁴⁵Podrobnejšie k tomu pozri HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: c. d., s. 106–107.

⁴⁶VHA Praha, VS – Schöbl 1918, kr. 1, Zprav. č. 282.

⁴⁷Telegramom č. 38 z 27. 12. 1918 gen. Piccione upozornil plk. Schöbla, aby prestal používať názov veliteľ čs. vojska na Slovensku, keďže toto pomenovanie prináleží iba jemu (VHA Trnava, VVVS, prir. č. neg. 30).

⁴⁸SNA, fond V. Šrobár – pozostalosť, kr. 4, č. 34/21/4 – kópia francúzskeho textu nóty.

vorila Pichonova nóta z 21. decembra. Zrejme v tom zohrali svoju úlohu vianočné a novoročné sviatky 1918/1919. Podľa potvrdenia vojenskej dohodovej misie v Budapešti z 12. 1. 1919, ktoré si tam vyžiadal M. Hodža, spomínané dispozície Francheta d'Esperey dostala maďarská vláda nótami až 10. januára 1919 v nasledujúcom znení: „Příměří námi podepsané týkalo se výlučně fronty východní armády a nemá pražádného vlivu na pozdější rozhodnutí spojenců na jiných frontách. Proto stát československý, uznaný spojenci, má právo absolutní severnosti na teritoriích, které okupoval v rozměrech prozatímních hranic, jež mu byly určeny“ – čím boli aj definitívne anulované nepriaznivé dôsledky belehradského príméria na medzinárodnom fóre.⁴⁹

Koncom roka 1918 však Károlyiho vláda ešte stále lavírovala medzi rozhodnutím stiahnuť sa za Pichonovu demarkačnú čiaru a prietiahmi pod rôznymi zámienkami. Najmä aby získala čas na odvoz zásob a ďalších materiálnych a kultúrnych hodnôt z územia Slovenska, ktoré malo obsadiť čs. vojsko. Preto maďarské jednotky sa na vymedzenom území Slovenska síce nemali stavať postupujúcim čs. jednotkám na rozhodný odpor, ale až pod ich bezprostredným tlakom organizovane ustupovať na provizórnu hranicu. Túto taktiku maďarského vojska vybadalo aj velenie domáceho čs. vojska na Slovensku, ktoré sa v poslednej dekáde decembra rozhodlo postúpiť ďalej na východné Slovensko. Vytvorila sa na to nová skupina pod velením pplk. Františka Berana. Začala svoj postup v ranných hodinách 28. decembra a keď vyvrátila maďarské obranné postavenie pri Margecanoch, ešte v ten istý deň obsadila bez boja Obišovce a Prešov.⁵⁰ Ako v situačných správach z 28. decembra plk. Schöbl hlásil Hlavnému veliteľstvu čs. vojsk na Slovensku v Kroměříži, nasledujúci deň sa mužstvo skupiny pplk. Berana chystalo obsadiť Košice a „aby se zamezilo dalším bojům prosilo distrikční velitelství v Košicích o vyslání parlamentářů, kteří by vyjednávali o předání města. Vyhověli jsme této prosbě a vyslali 2 důstojníky do Košic.“⁵¹ To sa však priečilo rozkazu generála Piccioneho z 27. decembra a preto veliteľstvu skupiny pplk. Schöbla okamžite telegrafoval: „Obdržel jsem situační zprávu ze dne 28. t. m. Vzhledem k daným již písemným rozkazům, jakož i ústním informacím Vám nařizují, by ste zastavil ihned jakoukoli operaci buď směrem ke Košici neb Prespurku (Wilsonovu městu) do té doby, pokud nezačnou operace 7. a 6. divise. Obdržení tohoto rozkazu ihned budiž oznámeno.“⁵² Náčelník štábu skupiny plk. Schöbla si tento deň do svojho súkromného zápisníka zaznačil: „Večer jsme obdrželi od gen. Piccioneho z Kroměříže rozkaz přísně nám zapovídající každý další postup na Košice. Nelze mu vyhověti, poněvadž by působil přímo zhoubně na ducha a náladu našeho vojska a znamenal by nezodpovědné poškození republiky.“⁵³

Obsadením Košíc bez boja 29. 12. 1918 sa v podstate skončila samostatná činnosť jednotiek domáceho čs. vojska na Slovensku. Dôrazne to prikazovali aj nariadenia gen. Piccioneho z 29. a 30. decembra 1918. V priebehu 7 týždňov sa týmto málopočetným a slabo vyzbrojeným jednotkám podarilo v troch etapách obsadiť asi dve tretiny územia Slovenska. Pritom, s výnimkou malého úseku západne od Malých Karpát, sa ani na jednom mieste nedostali k Pichonovej demarkačnej čiare. Jej obsadenie sa skutočne stalo výhradnou záležitosťou 7. a 6. divízie čs. zahraničného vojska z Talianska. A to aj napriek istým výnimkám v nasledujúcej štvrtej etape obsadzovania Slovenska. Patrilo k nim rozhodne svojvoľné obsadenie Lučenca 3. januára 1919 vysokomýtskou skupinou nadporučíka Jozefa Ejema, ktorá tu zadržala väčšie množstvo lokomotív, zbraní a ďalšieho materiálu pred odsunom do Maďarska.⁵⁴ Ok-

⁴⁹VHA Tmava, VVVS, príř. č. neg. 30, opis spisu No. 118/2s z 12. 1. 1919 Vojenskej misie dohodovej pri uhorskej vláde.

⁵⁰Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: c. d., s. 107.

⁵¹VHA Tmava, VVVS, príř. č. neg. 30, situač. správa plk. Schöbla z 28. 12. 1918, č. 1228/3. Pozri aj č. 1228/2.

⁵²Tamže, príř. č. neg. 30, telegraf (Hughes) Vrchného veliteľstva čs. vojsk na Slovensku z 28. 12. 1918 op. č. 38.

⁵³Tamže, príř. č. neg. 30, telegraf. gen. Piccioneho op. č. 63 a Sit. č. 4.

⁵⁴VHA Praha, VS – Schöbl 1918–1919, kr. 2, telegram Porákovej skupiny z 3. 1. 1919 veliteľstvu skupiny plk. Schöbla v Košiciach, č. 13/7, tiež 13/11; 14/6; 14/9.

rem toho sa podľa rozkazu gen. Piccioneho z 30. 12. 1918 z domáceho vojska skupiny plk. Schöbla mala ihneď zriadiť pravidelná brigáda s tromi plukmi, z ktorých každý mal mať tri prápory po štyroch rotách.⁵⁵ No nasledujúci deň gen. Piccione v op. r. č. 100 spresňoval: „Vzhľadom k operačnému rozkazu čís. 1. vrch. voj. vel. Č. S. vojsk na Slovensku, skupina Schöbla jest tiež povolána k zabránení prekročení hraníc Slovensko – Dolnorakouských a zamezení pašování poživatin ze Slovenska do Rakouska, obsazením celých hranic Slovensko-Dolnorakouských podél Moravy až do jejího vtoku do Dunaje.“⁵⁶

Svoj operačný rozkaz č. 1 vydal gen. Piccione 27. 12. 1918 a týkal sa najmä obsadenia Slovenska pozdĺž Pichonovej demarkačnej čiary: „Československý armádný sbor z Itálie a brigáda na Slovensku již operující pod velením plukovníka Schöbla, který také mi podléhá, mají úkol zabráni a zajistiti – pokud možno bez hluku, bez násilí a bez krve – slovenské území přiřčené Dohodou Československé republiky“ – hovorilo sa hneď v jeho úvode.⁵⁷ Územia pozdĺž demarkačnej čiary rozdelil Piccione na dva divízne úseky frontu: Dunajský úsek od ústia Moravy až po ústie Ipl'a a potom pozdĺž Ipl'a až po Pincinú (východne od Lučenca) mala zaistiť 7. divízia talianskej légie pod velením generála Guiseppe Borianiho. Východný úsek od Lučenca až k Užhorodu a ďalej pozdĺž Uhu až k Užskému priesmyku pripadol 6. divízii talianskej légie pod velením generála Gastona Rossiho. Pred postupom určil obom divíziám miesta sústredenia: 6. divízia sa mala sústrediť v úseku Poprad – Dobšiná – Levoča a 7. divízia v priestore Hodonína. „Zamýšlím podniknouti akci proti nepříteli s mocnou demonstrací sil a použiji vojska současně na všech stranách, abych ho tak donutil roztržiti své síly a přezáti mu každý manevr, nezačnu v každém úseku dříve, dokud nebudou tam seskupeny všechny síly k tomu určené“ – zdôrazňoval gen. Piccione. Skupine plukovníka Schöbla rozkaz prikazoval dokončiť obsadenie železnice Žilina – Košice, obsadiť cestné a železničné uzly v slovenskom zázemí a vyčistiť ho od radového maďarského vojska i ozbrojených skupín a zvyšujúce síly sústrediť v troch skupinách: Žilina – Poprad – Košice.⁵⁸

Konkrétny spôsob rozčlenenia úsekov 6. a 7. divízie na podúseky ponechal už gen. Piccione veliteľom divízií, iba vyznačil hlavné objekty (miesta), na ktoré sa majú jednotky 7. a 6. divízie sústrediť. Na úseku 7. divízie to bolo mesto Bratislava (Prespurk) a potom Komárno – Štúrovo (Parkan) – Šahy – Lučenec. Na úseku 6. divízie sa okrem Košíc kládol dôraz na obsadenie Rimavskej Soboty, Užhorodu, ako aj bodov, v ktorých demarkačná čiara pretínala cestnú a železničnú trať. No už v rozkaze č. 1 sa pozornosť Piccioneho prednostne sústreďovala na Bratislavu: „Obsazení Prespurku musí se omeziti na část města, jež jest na levém břehu řeky k zajistění všech mostů přes Dunaj i všech přechodů přes Dunaj i všech přechodů mezi Prespurkem a Parkani. Připomínám, že v Prespurku je prachárna, jejíž obsazení nutno si zajistiti.“⁵⁹ Ešte podrobnejšie tieto pokyny na obsadenie Bratislavy rozvzdžala ďalšia Piccioneho dispozícia priamo veliteľovi 7. divízie z 27. 12. 1918 s tým, že podľa hlásenia ministra V. Šrobára prešporský župan Jankó ponúkol županovi Samuelovi Zochovi odovzdať čs. vojskám mesto bez boja. A preto treba takýto postup, ak sa však zakladá na pravde, dojednať.⁶⁰ Ale už 29. 12. 1918 hlásil ministromi národnej obrany Klofáčovi, že vyslal dvoch dôstojníkov do Bratislavy, aby vyjednávali so županom Zochom o odovzdaní mesta: „Z prvního rozhovoru jmenovaných důstojníků s Županem vysvitá, že stav věci je zcela rozdílný od onoho, jak jej líčil ministr Šrobár. Župan Zoch, dle svého vlastního prohlášení nemá totiž žádné-

⁵⁵Tamže.

⁵⁶Tamže, kr. 2, č. 17/19. Plk. Schöbl už 9. 1. 1919 pplk. Šemberovi v Trenčine (veliteľovi úseku od Moravy až po Čadcu) nariadil: „Na rozkaz op. č. 151 vrchného veliteľstva ukládá se Vám aby jste v okresu Malacky zjednal pořádek, civilní osoby odzbrojil a pašování vhodným obsazením hranic dolnorakouských zamezil.“ (Tamže, kr. 2, č. 19/9).

⁵⁷VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, rozkaz gen. Piccioneho z 27. 12. 1918, op. č. 1.

⁵⁸Tamže.

⁵⁹Tamže.

⁶⁰Tamže, VVVS, príř. č. 30, rozkaz gen. Piccioneho op. č. 28 veliteľovi 7. divízie v Hodoníne z 27. 12. 1918. Po-zi tiež hlásenie Veliteľstva čs. vojsk na Slovensku v Žiline op. č. 1226/6 z 27. 12. 1918.

ho pověření vyjednávať o vzdání se města Prespurku. Je však toho mínění, že demonstratívni akce vojenská mohla by přivoditi, že obyvatelstvo se prohlásí příznivě o vydání města. Aby došlo tudíž k brzkému rozhodnutí, 7. divize dá se ještě zítra 30. na pochod, aby obsadila Prespurk.“⁶¹ Ešte v ten istý deň nariadil 7. divízií „nechť započne ihned pochod směrem Prespurk – Komárno.“⁶²

Dňa 30. decembra začal 33. pluk talianskej légie svoj postup na Bratislavu. Ráno 31. decembra obsadil po krátkom boji Devínsku Novú Ves, železničnú stanicu v Lamači a v priebehu dňa tiež výšiny Kamzík a Malínsky vrch.⁶³ Na novú žiadosť ministra Šrobára z 30. 12. 1918, aby sa zastavili vojenské operácie, kým župan Zoch dojedná 31. decembra podmienky pokojného prevzatia Bratislavy oper. vojskom,⁶⁴ gen. Piccione dal pokyn zastaviť ďalší postup.⁶⁵ Takto 31. decembra zostal pluk stáť pred Bratislavou na línii Devín – Lamač – Kamzík – Malínsky vrch. Rozkaz na vstup do mesta dostal 33. pluk až v poľudňajších hodinách 1. 1. 1919. Vo večerných hodinách bola obsadená bez boja hlavná stanica a o 3. hod. 2. januára vnikli jednotky do mesta a obsadili všetky dôležité vojenské a civilné objekty. Ako informoval vo svojom hlásení z 3. januára gen. Piccione, „Obsazení různých vojenských i civilních úřadů v Prespurku se stalo bez závad v noci na 2. ledna a z rána toho dne. Maďarské úřady byly v nejvyšší míře zdvořilé a přijali bez činění potíží rozkaz k vydání zbraní, slibující každý svoji součinnost ve vlastním okruhu působnosti...“⁶⁶

Po obsadení mesta jedným z prvých pokynov gen. Piccioneho veliteľovi 7. divízie bolo: „Budíž zbarikádován most přes Dunaj ve vzdálenosti 50 metrů od levého břehu. Předpokládá se, že Maďaři učiní taktéž a tím způsobem mezi oběma barikádami vznikne neutrální pásma. Budíž zřízena stálá stráž, která by bděla nad provozem po mostě, jež buď omezen, pokud bude nutno, na případy nejnnutnější.“⁶⁷ Zároveň však Piccione vo svojom operačnom rozkaze č. 2 z 5. 1. 1919, ktorý bol adresovaný veliteľovi 7. divízie, súril ukončiť obsadenie Bratislavy a okolia a pokračovať v obsadzovaní prideleného úseku demarkačnej čiary, lebo „znovu zahájení těchto operací je nevyhnutelné z ohledů vojenských, politických a meteorologických a budíž k němu přikročeno co možno nejdříve. Za tím účelem oznamuji, že železniční uzel Lučeneč je již obsazen jednou rotou skupiny Schöblvy...“⁶⁸ Zároveň 5. januára oznámil aj ministrovi Kľofáčovi, že niet dôvodu na znepokojenie, lebo akcia obsadenia demarkačnej čiary pokračuje podľa vládou schváleného plánu, že 6. divízia iba 4. januára mohla dokončiť svoje sústredenie v určenom priestore a „že 7. divízia po nesnadnom obsazení Prespurku již dnes znovu začala s operacemi k dalším vytknutým cílům.“⁶⁹

Dňa 5. 1. 1919 vydal operačný rozkaz aj veliteľ 7. divízie gen. G. Boriani, v ktorom určil ďalší postup jednotlivým plukom svojej divízie.⁷⁰ 33. pluk mal pokračovať v ďalšom obsadzovaní prideleného úseku na Veľkom Žitnom ostrove a podriaďiť kontrole tok Dunaja až k Medve (Medved'ovu), kde nadviaže spojenie s 39. plukom. Tento pluk, ktorý vyrázil 5. januára už z obsadenej Bratislavy, mal rozhodne najt'azšiu úlohu, lebo mal obsadiť Nové Zámky, Komárno, Štúrovo (Parkan) a ústie Ipl'a do Dunaja. Ďalšia časť demarkačnej čiary po pra-

⁶¹Tamže, VVVS, príř. č. neg. 30, hlásenie gen. Piccioneho op. č. 58 ministrovi Kľofáčovi z 29. 12. 1918.

⁶²Tamže, VVVS, príř. č. neg. 30, rozkaz gen. Piccioneho op. č. 47 z 29. 12. 1918.

⁶³K obsadzovaniu Bratislavy podrobnejšie pozri: HORVÁTH, V. – RÁKOŠ, E. – WATZKA, J.: Bratislava hlavné mesto Slovenska. Pripojenie Bratislavy k Československej republike roku 1918–1919. Dokumenty. Bratislava 1977, s. 145–174.

⁶⁴VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, prípis V. Šrobára gen. Piccionemu č. 261/918 z 30. 12. 1918.

⁶⁵Tamže, VVVS, príř. č. neg. 30, situac. správa gen. Piccioneho Sit. č. 1/1, 1/1b na Ministerstvo národnej obrany (ďalej MNO) z 1. 1. 1919.

⁶⁶VHA Praha, VS – Schöbl 1918–1919, kr. 2, č.j. 14/2. Pozri tiež Piccioneho telegram op. č. 57 z 3. 1. 1919 na MNO a ministromi Šrobárovi (VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30).

⁶⁷VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, Piccioneho operačný rozkaz č. 2 z 5. 1. 1919.

⁶⁸Tamže.

⁶⁹Tamže, VVVS, príř. č. neg. 30, odpoveď gen. Piccioneho z 5. 1. 1919 na telegram MNO č. 137.

⁷⁰Tamže, VVVS, príř. č. neg. 30, operačný rozkaz č. 4. gen. G. Borianiho z 5. 1. 1919.

vom brehu rieky Ipel' až po Lučenec (vrátane) pripadla 34. pluku talianskej légie. Všetky pluky 7. divízie postupovali pomerne hladko, temer bez boja⁷¹ a už situačná správa gen. Piccioneho z 9. januára o 6 h večer konštatovala: „Pri pochodu 7. divise obsadili naše oddily Komárno – Parkány – Ipolisag (Ipel'ské Šahy – pozn. M. H.) až k Lučenci. Tím predepsaná fronta docelená. U 6. divise přesunování oddílů k zahájení operací pokračuje.“⁷²

6. divízia, ktorá tvorila pri návrate armádneho zboru talianskej légie do vlasti záložné vojsko, dosiahla moravsko-slovenské hranice až koncom roka 1918 a vzhľadom na to, že domáce jednotky čs. vojska medzitým obsadili už Prešov a Košice, ihneď sa začala presúvať do určeného priestoru Poprad – Dobšiná – Levoča. V situačnej správe VVVS (Vrchní veliteľství čs. vojsk na Slovensku) zo 6. 1. 1918 sa hovorilo: „Dnes byl generál Piccione osobně v Žilíne, kde konferoval s ministrem Šrobárem a v Poprade, kde vydal osobně rozkazy k započatí operací 6. divise, jež započnou dne 8. t. m.“⁷³ Situačná správa VVVS z 8. 1. 1918 začiatok týchto operácií potvrdila.⁷⁴

Východná časť demarkačnej čiary, ktorú mala 6. divízia obsadiť, bola rozdelená na dva úseky. Jeden pripadol 32. legionárskemu pluku a siahal od Rimavskej Soboty cez Tornaľu, Perkupu, Buzicu (Buzita) až k ústiu rieky Uh do Laborca. Druhý mal obsadiť 31. pluk a tiahol sa pozdĺž rieky Uh cez Veľké Kapušany, Užhorod, Perečín až k Užskému priesmyku. Aj obsadzovanie úseku 6. divízie prebehlo hladko a bez boja.⁷⁵ 18. januára už prebiehalo odzbrojovanie obyvateľstva v celom úseku 6. divízie.⁷⁶ 20. januára 1919 bolo obsadenie provizórnej južnej hranice Slovenska, pokiaľ patrila do okruhu pôsobenia legionárskeho zboru z Talianska, ukončené. Celá akcia prebehla oveľa hladšie, než sa predpokladalo. Žiadna z postupujúcich jednotiek nenarazila na tvrdší odpor nepriateľa, ktorý by si vyžiadal neúmerne obete. Gen. Piccione zavítal do Košíc, aby zhodnotil novú situáciu a vydal príslušné dispozície podriadeným jednotkám. „Dne 20. t. m. odebrel jsem se do Košic, abych osobně se přesvědčil o stavu mužstva a dal demarbná nařízení a rozkazy vyvolané novými poměry, při obsazení demarkační čáry“ – oznamoval ministrovi V. Šrobárovi 22. 1. 1919.⁷⁷

Už začiatkom druhej dekády januára 1919 sa aj do Paríža dostali správy, že vraj „ukrajinské čty překročily hranice a táhnou loupíce, proti Mezoelaborz (Medzilaborciam).“⁷⁸ V skutočnosti 13. januára ukrajinské vojsko obsadilo aj Medzilaborce.⁷⁹ Minister s plnou mocou pre správu Slovenska V. Šrobár ešte ten istý deň burcujúco reagoval na tento čin telegramom prezídiu MNO a VVVS v Kroměříži: „Obsazení Mezoelaborců Ukrajinci je neoprávněné jelikož Mezoelaborc je uvnitř demarkace gen. Focha, tedy na území československém. Jako aktu nepřátelskému namířenému proti naší republice nutno dalšímu postupu Ukrajinců čeliti.“⁸⁰ Dňa 14. 1. 1919 však ukrajinské vojsko Medzilaborce opustilo bez boja a mesto obsadilo čs. vojsko.⁸¹ Ďalšie nebezpečenstvo postupu ukrajinského vojska hrozilo od Užského priesmyku, Mu-

⁷¹Priebeh obsadzovania 7. divíziou podrobnejšie pozri JEŽEK, Z.: *Boj o Slovensko v letech 1918–1919*. Praha 1928, s. 66–68. HRONSKÝ, M.: *Priebeh obsadzovania... c. d.*, s. 754–755.

⁷²VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, situačná správa VVVS č. 9, z 9. 1. 1919.

⁷³Tamže, VVVS, príř. č. neg. 30, situačná správa VVVS č. 6 zo 6. 1. 1919.

⁷⁴Tamže, situačná správa VVVS op. č. 8 z 8. 1. 1919.

⁷⁵Tamže, situačné hlásenia VVVS z 8.–18. 1. 1919; Archív Ministerstva zahraničných vecí ČR (ďalej AMZV ČR), Parížsky archív (ďalej PA), Zv. 48, č. 4879 – situačné správy z 8. 1.–15. 1. 1919; VHA Praha, VS – Schöbl 1918–1919, kr. 2, č. 40; 113/5. Podrobnejšie pozri aj JEŽEK, Z.: *Boj o Slovensko*, c. d., s. 68–69.

⁷⁶VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, sit. hlás. gen. Piccioneho č. 338 z 18. 1. 1919.

⁷⁷Tamže, list gen. Piccioneho č. C. op. 402 V. Šrobárovi z 22. 1. 1919. Ešte 12. 1. 1919 zavítal do Košíc s veľkou vojenskou parádou aj minister V. Šrobár. Pritom „účel parády byl především, aby se Maďarům ukázalo větší množství vojska, aby se dal důraz slovenské vládě a aby se působilo na kázeň našeho vojska“ – hovorí sa v telegrame skupiny Schöbla op. č. 112/12 z 12. 1. 1919 na VVVS v Kroměříži (Tamže).

⁷⁸AMZV ČR, PA, zv. 48, č. 4879.

⁷⁹VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, situač. správa gen. Piccioneho op. č. 278 z 14. 1. 1919.

⁸⁰Tamže, telegram V. Šrobára č. 255/1919 z 13. 1. 1919.

⁸¹Tamže, situač. správa gen. Piccioneho, op. č. 278 z 14. 1. 1919. AMZV ČR, PA, zv. 48, č. 4879.

kačeva a Čopu.⁸² Dňa 18. januára veliteľstvo 6. divízie v Košiciach hlásilo, „že dostavila se v Užhorodu ukrajinská komise přející si mluvití s vojenským velitelstvím a vládou republiky ohledně vymezení hranic. Nařídil jsem by tato komise byla poslána do Žiliny k ministerstvu Slovenska“ – oznamoval V. Šrobárovi gen. Piccione ešte 18. 1. 1919.⁸³ No už 22. 1. 1919 Piccione hlásil: „V Munkácsi byli Ukrajinci vytlačeni z města. Opustili také Czap.“⁸⁴ Mukačevo ani Čop však čs. vojsko ešte nemohlo trvalo obsadiť, keďže sa vtedy nachádzali mimo provi- zórnych hraníc Slovenska.

Podobne, začiatkom druhej dekády januára 1919, sa aj do Paríža dostali správy, že „na severní hranici Slovenska sesilují se polské oddíly.“⁸⁵ Totiž o istých pohyboch poľských jednotiek na severnej hranici Slovenska začali pribúdať správy už od konca roka 1918 a v situáčnej správe Schöblovej skupiny z 5. januára 1919 sa dokonca konštatovalo, že „námornická stotina v Oravskej stolici vyjedнала s Poláky demarkačnú čáru, která se může za 48 hodin vypověditi. Tato čára jde: potok Jelesna, 700 kroků západně trig. 682, cesta do kostela v Chyžné, dále dle potoka až do ústí jeho do Černé Oravy, potom podle levého břehu Černé Oravy do Dolní Lipnice, západní část Lipnice až po potok Kriváň, dále ve směru přímém na Babí horu.“ Vraj i maďarskí dôstojníci v mene maďarskej vlády rokovali vo Varšave o rozdelení Slovenska medzi Poliakov a Maďarov, pričom Poliáci „aspirují na Slovensko až k bohumín–košické dráze“.⁸⁶ Dňa 7. 1. 1919 žiadal V. Šrobár gen. Piccioneho, aby preložil Prvý Pluk Slovenskej Slobody (premenovaný na 1. slovenský pluk) do Prešova, aby tu mohol vykonávať bezpečnostnú pohraničnú službu voči Haliči, kam sa zo Slovenska vyvážalo mnoho vyživovacích článkov.⁸⁷ Piccione síce nemohol túto slovenskú dobrovoľnícku jednotku okamžite presídliť do Prešova, ale hneď 8. 1. 1919 plk. Schöblovi nariadil: „Po zahájení operací 6. divíze případně oddílů Vašim, jak již nařizeno, služba pohraniční proti Haliči, jakož i služba zázemní dle vyslaného náčrtku oblasti.“⁸⁸

Tým sa 8. januára rozviazali ruky aj domácim jednotkám čs. vojska, ktoré dokončovali obsadenie Šariša i Zemplína, ale začali obsadzovať najmä severnú hranicu Slovenska, pričom sa dali na ústup poľské jednotky z Oravy a Spiša.⁸⁹ Piccioneho situačná správa zo 16. januára 1919 konštatovala: „Dnes byly severní hranice Oravské a Spišské stolice obsazeny. V severní části Oravské stolice agitovalo se pro vytvoření samostatné republiky oravské; hlavní agitátor... byl zatknut, dopraven do Žiliny a odevzdán vládě...“⁹⁰

Takto v čase, keď legionársky zbor z Talianska obsadzoval južnú demarkačnú čiaru, domáce vojsko dokončovalo obsadenie Zemplínskej župy, severovýchodného a severného Slovenska. Obsadenie vykonal najmä Prvý Pluk Slovenskej Slobody a čiastočne 30. strelecký pluk z bývalej skupiny plk. Schöbla, ktorá sa reorganizovala na I. brigádu.⁹¹ Po obsadení Slovenska, pokiaľ to náležalo do okruhu pôsobnosti domáceho vojska, I. brigáda prevzala ochranu

⁸²Tamže, telegram gen. Piccioneho op. č. 314 na MNO z 16. 1. 1919.

⁸³Tamže, hlásenie gen. Piccioneho V. Šrobárovi a MNO op. č. 329 z 18. 1. 1919.

⁸⁴Tamže, situač. správa gen. Piccioneho op. č. 408 z 22. 1. 1919.

⁸⁵AMZV ČR, PA, Zv. 48, č. 4879.

⁸⁶VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, telegram skup. Schöbla na VVVS, op. č. 15/9 z 5. 1. 1919. Tiež VHA Praha, VS – Schöbl 1918–1919, kr. 2, č. 46.

⁸⁷VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, telegram ministra V. Šrobára č. 112 na VVVS z 7. 1. 1919.

⁸⁸Tamže, nariadenie gen. Piccioneho op. č. 140 z 8. 1. 1919. K problematike účinkovania 1. slovenského pluku na východnom Slovensku v prvých mesiacoch roku 1919 podrobnejšie pozri HRONSKÝ, M.: K otázke účasti... c. d., s. 570–571. Tiež ČAPLOVIČ, M.: Prvý Pluk Slovenskej Slobody (november 1918 – marec 1919), Historický časopis, 43, 1995, č. 4, s. 665.

⁸⁹Tamže, VVVS, príř. č. neg. 30, hlásenie skupiny Schöbla na VVVS op. 115/9 z 15. 1. 1919 a situač. správa gen. Piccioneho op. č. 272 na VVVS z 14. 1. 1919. Pozri tiež VHA Praha, VS – Schöbl 1918–1919, kr. 2, č. 124; 113/5; 14/20 a i.

⁹⁰VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, situač. správa gen. Piccioneho na MNO č. 16 z 16. 1. 1919.

⁹¹VHA Praha, VS – Schöbl 1918–1919, kr. 2, č. 69. Tiež VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, smernica MNO č. 25/org. z 4. 1. 1919.

hranic proti Poľsku v Spišskej a Zemplínskej župe. III. brigáda zasa v Oravskej župe, ale udržiavala poriadok aj na Považí a v údolí rieky Nity. Podľa Piccioneho zámyslu, ktorý adresoval 11. 1. 1919 MNO Prahe, „po ukončení obsadení hraníc môže se míti za to, že k udržení poriadku na Slovensku postačí 7 brigád počítaje každou o dvou plučích.“ Pritom silu legiónárskeho zboru z Talianska odhadoval asi na 3 brigády.⁹²

Do konca januára bolo územie Slovenska, na severe ohraničené bývalou uhorsko-haličskou hranicou a na juhu Pichonovou demarkačnou čiarou, obsadené. Vzápätí za jednotkami čs. vojska prichádzalo z Česka četníctvo a štátne úradníctvo. Zložitý proces obsadzovania Slovenska a vymedzovania jeho provizórnych hraníc však nebol dost' transparentný ani niektorým štátnym úradom na Slovensku ešte koncom februára 1919. Patrílo k nim napríklad aj Riaditeľstvo pôšt a telegrafov v Bratislave, ktoré požiadalo VVVS v Kroměříži o presné označenie hranice medzi bývalým Uhorskom a Slovenskom. Generál L. Piccione 26. 2. 1919 odpovedal na túto žiadosť takto: „V odpovedi na Váš telegram č. 7654/19 ze dne 25. t. m. oznámuj, že hranice mezi Slovenskem a Uhrami, určené Dohodou, jsou dle sdělení ministerstva Nár. Obrany, list č. 7453 op. ze dne 23. prosince 1918, tyto: „Bratislava – tok Dunaje až ke vtoku Iplu do Dunaje – tok Iplu až k Pincu (s vyloučením) – Magas Hégy – kóta 278 – Rim. Sobota – Tornalja – Perkopa – Buzita – Hydas Németi – Lasztoz (veškerá uvedená místa rozumějí se v území československém) dále až ke vtoku řeky Bugu (správne má byť Uhu – pozn. M. H.) do Laborce a konečně tok Bugu až po Karpaty.“⁹³

Táto provizórna hranica však bola nielen dočasná, ale aj nepokojná. K ozbrojeným zážakam medzi maďarským a čs. vojskom tu došlo už pri prvých konkrétnych pokusoch zrealizovať funkčnosť a stabilitu prvej demarkačnej čiary Slovenska s Maďarskom priamo v teréne.

M. HRONSKÝ: POLITISCH-DIPLOMATISCHE UND MILITÄRISCHE HAUPTDISPOSITIONEN BEI SCHAFFUNG DER GRENZEN VON DER SLOWAKEI IN JAHREN 1918–1919 (TEIL 1.).

Die Studie geht in eine mehr umfangreiche Problematik - als deren erster Teil - ein, die sich auf den Prozeß der Schaffung von Grenzen der Slowakei in den Jahren 1918 - 1919 richtet. Sie umfaßt chronologischerart die Geschehnisse in der Slowakei von Entstehung eines unabhängigen tschechisch-slowakischen Staates Ende Oktober 1918 bis Anfang 1919. Aus dem internationalen Gesichtspunkte gesehen handelt es sich um eine Provisoriumsperiode - eine des Waffenstillstandes - demarkiert durch Ende des Weltkrieges und Anfang der Friedenskonferenz zu Paris. In ihren Rahmen überkamen die Slowakei mißgünstige Folgen der am 13. 11. 1918 geschlossenen Belgrader Waffenruhe besonders hart und um diese zu eliminieren wurde es dann nötig, viel Anstrengung in dem diplomatischen und politischen Gebiet aufzubieten - insbesondere wegen dem halsstarrigen Widerstand seitens der neuen ungarischen Károlyi-Regierung, die keine freiwillige Aufgebung der Slowakei beabsichtigte und an der Integrität des ehemaligen Ungarns beharrte. Das Schwerpunkt der Studie beruht im Verfolgen und Ausformung der slowakischen Grenzen im Rahmen des sich neukonstituierenden Staates der Tschechoslowakei, dies gilt als die Schlüsselfrage aus dem Gesichtspunkt der Bildung und Definierung des slowakischen Territoriums, dessen Kodifizierung und internationaler Anerkennung. Die Studie bietet das Problem slowakischer Grenzen je nach dem dar, wie diese in nicht einzelnen Etappen ins Vordergrund traten, wobei die größte Aufmerksamkeit der meist komplizierten und nach dem politisch-diplomatischen wie auch dem militärischen Aspekt bedeutendsten Festlegung der ersten Demarkierungslinie an Ungarn und einer mehr umfangreichen Problematik bezüglich Trassierung von provisorischer slowakisch-ungarischen Grenzenlinie geschenkt wird. Die Studie weißt einen analytischen Charakter auf, wobei der Verfasser seine Schlüsse an reichhaltigen heimischen Materialquellen stützt und zahlreiche Dokumentenpassagen zwecks Verstärkung des Fachgrades der Studie zitiert. Dabei aber vergißt er auch nicht der engen Beziehungen zwischen dem sich bildenden Staate und den siegreichen Großmächten des Abkommens, die als bestimmend galten. Mit besonderer Aufmerksamkeit verfolgt er die Reichweite der Beschlüsse des Abkommens über die sgn. provisorische Linie aus dem 25. November, der Foch-Note aus dem 3. Dezember und der Pichon-Demarkierungslinie aus dem 21. Dezember, die der ungarischen Regierung offiziell von Militärmissionschef des Abkommens Oberstleutnant Vix am 24. 12. 1918 in

⁹²VHA Trnava, VVVS, príř. č. neg. 30, odpoved' gen. Piccioneho na MNO č. prot. 202 z 11. 1. 1919.

⁹³Tamže, odpoved' gen. Piccioneho č. 1172 op. z 26. 2. 1919 na Riaditeľstvo pôšt a telegrafov v Bratislave.

Vojenská história

Budapest bekanntgegeben wurde. Es wird insgesamt gefolgt, wie sich die politisch-diplomatischen Hauptentschlüsse in eine konkrete Umsetzung im Militärbereich projizierten. Darum, wie es sich der Konzeption des Verfassers ergibt, wird die Studie von dem militärischen Aspekt dominiert, d.h. eine stufenweise militärische Beherrschung des Territoriums der Slowakei gezielt auf eine kompakte und definitive Eingliederung der Slowakei in den Rahmen des neuen Staates. Bis Ende Januar 1919 war das slowakische Gebiet nördlicherseits durch die abermalige ungarisch-Haltzer Grenze umgrenzt und südlicherseits durch die provisorische Pichon-Demarkierungslinie besetzt. Es folgte jedoch weiter ein kompliziertes Prozess der Demarkierung definitiver Grenzen der Slowakei.